

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontja 2001 óta működik. A ma már a kárpátaljai magyar vonatkozású nyelvészeti vizsgálatok egyértelműen legismertebb tudományos műhelyében folyó nemzetközi és központi, intézeti kutatási programok mellett minden munkatárs egyéni témakörben is folytat vizsgálatokat. A tanulmánygyűjtemény — a műhelyhez egy-egy kutatási program révén kapcsolódó kutatók, doktoranduszok tanulmányaival kiegészülve — az ezekben a témakörökben született legfrissebb kutatási eredményekből ad körképet, bemutatva, hogy milyen elméleti és gyakorlati problémákkal foglalkoznak a beregszászi nyelvészeti kutatóközpont munkatársai.

ISBN 978-617-7132-21-8

SZERKESZTETTE:
MÁRKU ANITA ÉS HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA

NYELVOKTATÁS, KÉTNYELVŰSÉG, NYELVI TÁJKÉP

NYELVOKTATÁS, KÉTNYELVŰSÉG, NYELVI TÁJKÉP

Ungvár, 2015

**NYELVOKTATÁS,
KÉTNYELVŰSÉG,
NYELVI TÁJKÉP**

Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti
Kutatóközpont kutatásaiból

ЗАКАРПАТСЬКИЙ УГОРСЬКИЙ ІСТИТУТ ІМ. Ф. РАКОЦІ ІІ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР ІМ. АНТОНІЯ ГОДИНКИ

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁ TALJAI MAGYAR FŐISKOLA
HODINKA ANTAL NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT

NYELVOKTATÁS, KÉTNYELVŰSÉG, NYELVI TÁJKÉP

TANULMÁNYOK A HODINKA ANTAL
NYELVÉSZETI KUTATÓKÖZPONT KUTATÁSAIBÓL

Szerkesztette:

**MÁRKU ANITA ÉS
HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA**

Autdor-Shark
Ungvár, 2015

ББК К81.2(4Укр)

УДК 81'246.2 (047.31)

A kiadványban a II. RFKMF Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont munkatársainak egyéni kutatási projektjeiből született, valamint a műhelyhez egy-egy kutatási program révén kapcsolódó kutatók, doktoranduszok tanulmányai kaptak helyet. A lektorált kiadványból tájékozódhatnak a kárpátaljai magyar nyelvű oktatás aktuális kérdéseiről, problémáiról és perspektíváiról; olvashatnak Kárpátalja magyar dialektusairól; magyar és ukrán lexikai kölcsönzésekről az ukrán és a magyar nyelvben, valamint az internetes nyelvészet aktuális kérdéseiről kétnyelvű környezetben; pillanatképet kapnak Beregszász és Mezőgecse nyelvi tájképéről is; végül pedig a ma Kárpátaljaként ismert terület etnodemográfiai és nyelvpolitikai helyzetéről találnak áttekintést.

A kötet megjelenését támogatta:

A borítón **Kopriva Attila** „*Árnyékban*”c. festménye látható

Lektorálta:

red. prof. dr. Kolláth Anna,

Maribori Egyetem Bölcsészettudományi Kar Magyar Nyelv és
Irodalom Tanszék (Maribor, Szlovénia)

dr. habil. Vančo Ildikó,

Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai
Tanulmányok Kara Magyar Nyelv- és
Irodalomtudományi Intézet (Nyitra, Szlovákia)

ISBN 978-617-7132-21-8

© A szerzők, 2015

© A szerkesztők, 2015

TARTALOM

Előszó	7
I. Nyelv és oktatás	11
Csernicskó István: A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás színvonaláról	13
Beregszászi Anikó: A magyar mint anyanyelv oktatásának tárgyköre a magyartanárok képzésében Beregszászon	27
Dudics Lakatos Katalin: A nemek és a nyelvjárási attitűd összefüggéseiről egy kérdőíves felmérés tükrében.....	34
Ковтюк Іштван: Про питання перекладу з української мови на угорську і з угорської мови на українську	44
II. Kétnyelvűség, nyelvjárások.....	69
Márku Anita: Az internetes nyelvhasználat kutatásának lehetőségei a kárpátaljai magyarok gyakorlóközösségeiben	71
Karmacs Zoltán: Felvidéki és kárpátaljai etnikailag heterogén családok nyelvhasználatának és nyelvi szocializációjának jellemzői	89
Gazdag Vilmos: A kárpátaljai magyar nyelvjárások orosz/ukrán kölcsműszavai.....	113
Bárany Erzsébet: Magyar eredetű lexikai elemek és azok értelmezése az ukrán nyelv szótáraiban	129
III. Nyelvpolitika, nyelvi tájkép, etnicitás.....	143
Molnár D. István: A népesség száma és anyanyelvi összetétele Kárpátalja mai területén 1869–1910 között.....	145

Hires-László Kornélia: Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon.....	160
Tóth Enikő: A 2012-es nyelvtörvény gyakorlati alkalmazása: Mezőgecse példája	186
Csernicskó István – Fedinec Csilla: Nyelvpolitika határon: a 2012-es ukrainai nyelvtörvény elő- és utóéletéről	206
Séra Magdolna: Vegyes házasság, identitás, államnyelv (egy kvalitatív kutatás eredményeiből)	239

A 2012-ES NYELVTÖRVÉNY GYAKORLATI ALKALMAZÁSA: MEZŐGECSE PÉLDÁJA

Tóth Enikő

A nyelvhasználat jogi háttere

Ukrajnában a nyelvi jogokat, a nyelvek használatának rendjét többek között az alábbi dokumentumok határozzák meg (zárójelben az elfogadás éve látható) (Beregszászi–Cserniczkó 2003a, 2003b, Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014, Cserniczkó 1998: 147–151, 2002: 11–23, 2003: 88–93, 2005: 89–131, 2010: 26–56; 2013: 282–298, Orosz–Cserniczkó 1999, Tóth–Cserniczkó 2013, 2014):¹

- Ukrajna alkotmánya (1996),
- Ukrajna törvénye az Ukrán SZSZK nyelveiről (1989),²
- Ukrajna nemzetiségi jogainak nyilatkozata (1991),
- Ukrajna törvénye a nemzetiségi kisebbségekről (1992),
- Ukrajna törvénye az állampolgári beadványoktól (1996),
- Ukrajna törvénye a helyi önkormányzatokról (1997),
- Ukrajna törvénye az információról (1992),
- Ukrajna törvénye a reklámról (1996),
- Ukrajna törvénye a regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájának ratifikálásáról (2003),
- Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól (2012).

2012 augusztusáig az 1989-ben, tehát még a Szovjetunió fennállása idején elfogadott Ukrajna törvénye az Ukrán SZSZK nyelveiről³ című nyelvtörvény volt mérvadó a nyelvek státusa szempontjából. 2012. július 3-án azonban a Legfelső Tanács megszavazta az *Ukrajna törvénye az*

¹ A dokumentumok hatályos szövege elérhető ukrán nyelven Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának hivatalos honlapján: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws>

² Ez ma már nem hatályos, 2012 augusztusától más jogszabály érinti e területet.

³ Закон України «Про мови в Українській РСР» <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8312-11>

*állami nyelvpolitika alapjairól*⁴ című jogszabálytervezetet, amely 2012. augusztus 10-én lépett hatályba (Csernicskó–Fedinec 2012, Moser 2013, Tóth–Csernicskó 2014: 15). A jogszabály szerint az ukrán az egyetlen államnyelv, ám azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol egy-egy nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya a legutóbbi hivatalos népszámlálás szerint eléri a 10%-ot, a kisebbségi nyelv az államnyelv mellett használható az államigazgatásban, az önkormányzatok munkájában, a bírósági eljárásokban, a nyilvános közéletben, az oktatásban stb. (Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014, Csernicskó 2012, Tóth–Csernicskó 2013, 2014). A jogszabály hatálya alá a következő 18 nyelv tartozik: orosz, belorusz, bolgár, örmény, gagauz, jiddis, krími tatár, moldáv, német, görög, lengyel, roma (cigány), román, szlovák, magyar, ruszin, karaim és krimcsak [7.2.]⁵ (Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014: 4, Tóth–Csernicskó 2014: 29).

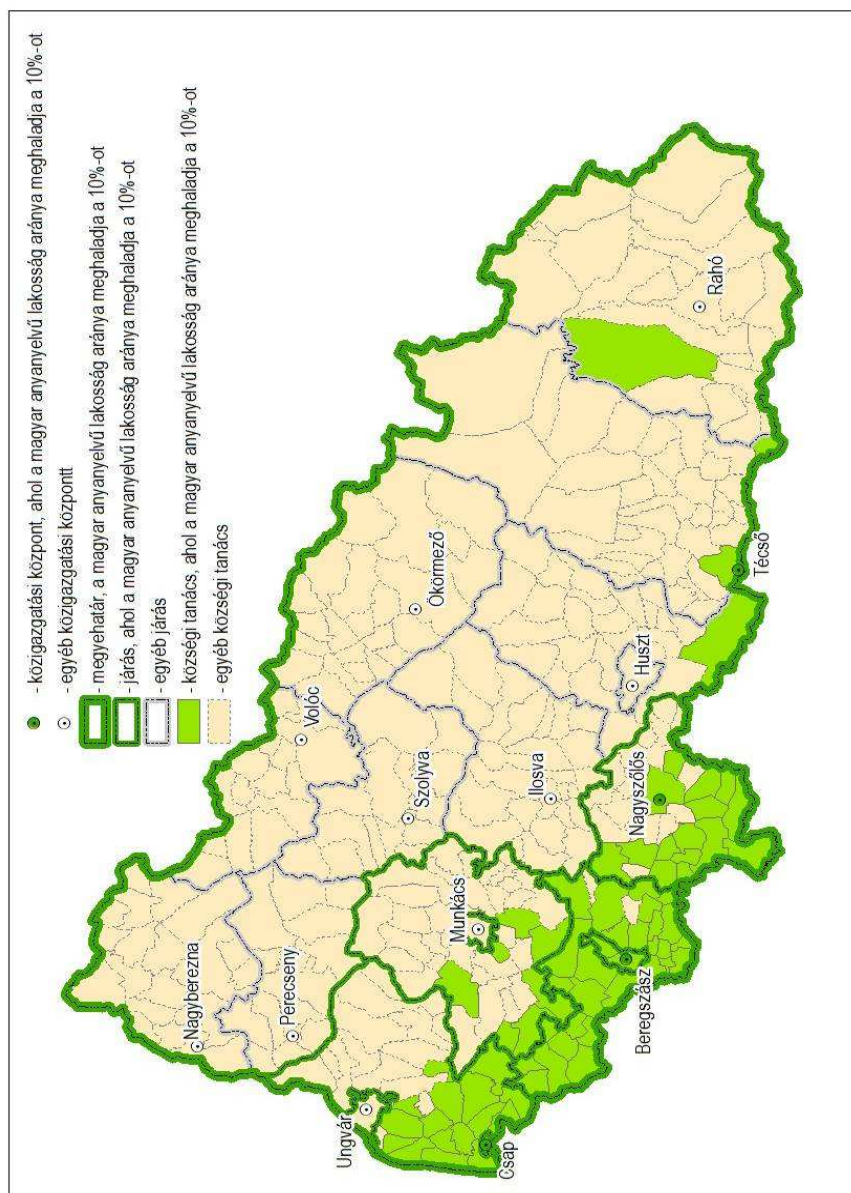
A 2001-es népszámlálási adatok szerint Kárpátalja lakosságának 12,1%-a magyar nemzetiségűnek, 12,65%-a (158 729 fő) magyar anyanyelvűnek vallotta magát (Molnár–Molnár 2005: 41), ez azt jelenti, hogy a magyar nyelv egész Kárpátalja területén regionális státussal rendelkezik (Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014: 9–17, Tóth–Csernicskó 2014: 31–32). A megyei szint mellett a magyar anyanyelvűek aránya 4 járásban (Beregszászi, Munkácsi, Nagyszőlősi és Ungvári), 2 megyei alárendeltségű városban (Beregszász, Csap), 2 járási székhelyen (Nagyszőlős, Técső), valamint 69 falusi, nagyközségi önkormányzat területén (106 faluban, nagyközségben) éri el azt az arányt, amely ahhoz szükséges, hogy a jogszabály rendelkezései kiterjedjenek anyanyelvünkre az adott közigazgatási egység területén (lásd az 1. térképen) (Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014: 12, Tóth–Csernicskó 2014: 31–32).

⁴ A törvény eredeti szövegét lásd: Закон України Про засади державної мовної політики. Документ 5029-17. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>. A nem hivatalos magyar nyelvű fordítás szövegét lásd: http://www.kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=506

⁵ A szögletes zárójelen belül az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvény megfelelő cikkére, illetve annak bekezdésére utalunk. Pl. a [11.2] azt jelenti: a jogszabály 11. cikk 2. bekezdése.

1. térkép. Közigazgatási egységek, ahol a magyar anyanyelvű lakosság aránya meghaladja a 10%-ot

(Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014: 13)

A jogszabály rendelkezései szerint, egy adott közigazgatási egységen belül, ahol a felsorolt 18 kisebbségi nyelv közül egy vagy akár több nyelv beszélőinek a száma a legutóbbi népszámlálás hivatalos adatai alapján eléri a 10%-os arányt, a nyelv automatikusan, a helyi képviselőtestület határozatától függetlenül rendelkezik a „regionális vagy kisebbségi nyelv” státusával [7.3.] [7.6.] [7.7.] (Beregszászi–Csernicsekó–Ferenc 2014: 18, Tóth–Csernicsekó 2014: 16–17, 30–40). Az önkormányzatok csak arról dönthetnek, hogy milyen mértékben alkalmazzák a törvényt. Például arról, hogy a pecsétet, bélyegzőket, űrlapokat, nyomtatványokat egynyelvű ukrán helyett ezentúl kétnyelvű (ukrán–magyar) változatban rendelik meg, s ennek megvalósításához költségvetési forrást rendelnek (Beregszászi–Csernicsekó–Ferenc 2014, Tóth–Csernicsekó 2014: 17).

A jogszabálynak vannak olyan rendelkezései, amelyek kapcsán az önkormányzatoknak nincs mérlegelési lehetőségük (Tóth–Csernicsekó 2014: 16–17). Azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol egy kisebbségi nyelv anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot, az önkormányzatnak biztosítani kell az anyanyelvi ügyintézkést. Tehát az ügyfélnek lehetősége van arra, hogy saját anyanyelvén nyújtson be hivatalos levelet, kérvényt, és arra is, hogy anyanyelvén kapja meg a választ [7.6.][11.2] [11.3.] (Beregszászi–Csernicsekó–Ferenc 2014: 24–26, Tóth–Csernicsekó 2014: 38, 50–52).

A nyelvtörvény kimondja, hogy azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol egy kisebbségi nyelv regionális státussal bír, a helyi önkormányzatok határozatait, dokumentumait államnyelven vagy magyar nyelven fogadják el, majd ukránul és magyarul is kötelezően közzé kell tenniük [10.2.] (Beregszászi–Csernicsekó–Ferenc 2014: 23–24, Tóth–Csernicsekó 2014: 47–49). A jogszabály szerint az államhatalmi és önkormányzati szervek hivatalos információit szintén közzé kell tenni regionális nyelven is [24.2.] (Beregszászi–Csernicsekó–Ferenc 2014: 23–24, Tóth–Csernicsekó 2014: 81–82). Az önkormányzatok, az államhatalmi szervek az ukrán nyelv mellett regionális nyelven is vezethetik a különböző dokumentumokat, például az ülések jegyzőkönyveit [11.1.] (Beregszászi–Csernicsekó–Ferenc 2014: 24, Tóth–Csernicsekó 2014: 49–50).

A földrajzi megnevezéseket (a közigazgatási-területi egységek, a vasútállomások, az utcák, a terek stb. neveit) államnyelven alkotják meg és teszik közé, de ahol pl. a magyar anyanyelvűek aránya eléri a 10%-os küszöböt, a névtáblákon a magyar nyelvű megnevezést is kötelezően fel kell tüntetni [27.1.] (Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014: 28, Tóth–Cserniczkó 2014: 90–92).

A nyelvtörvénynek vannak olyan részei, melyekről az önkormányzatok dönthetnek, hogy alkalmazzák-e vagy sem (Tóth–Cserniczkó 2014: 17). A jogszabály szerint a hivatalos hirdetések, értesítések ukrán nyelvűek, de azokon a közigazgatási egységeken belül, ahol a magyar anyanyelvi beszélőinek aránya legalább 10%, a helyi tanács határozata alapján, magyar nyelven is közzétehetik [11.5.] (Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014: 28, Tóth–Cserniczkó 2014: 53). A képviselőtestület határozatán múlik, hogy az egynyelvű pecsétek, űrlapok, formanyomtatványok helyett a továbbiakban kétnyelvűt használnak. Emellett a jogszabály lehetőséget biztosít arra, hogy az államhatalmi és önkormányzati szervek, civil szervezetek névtábláit, a cégtáblákat két nyelven tegyék közzé [11.6.] (Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014: 30–32, Tóth–Cserniczkó 2014: 53–54) (1. kép).

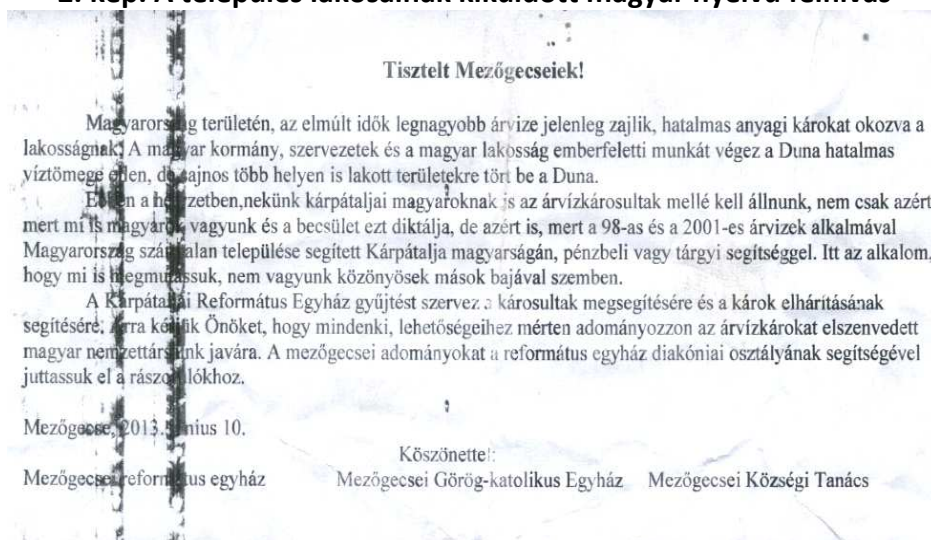
Reklámhirdetményeket, szórólapokat lehetőség van csak magyar nyelven közzétenni. A jogszabály alapján a kereskedelmi forgalomba kerülő termékek címkéinek, csomagolásának szövegét, a gyógyszerek használati utasítását az államnyelven és regionális nyelven is fel lehet tüntetni. Azt, hogy az ukrán mellett melyik regionális nyelv jelenik meg a terméken, a gyártó határozza meg [26.1.] [26.2.] [26.3.] (Beregszászi–Cserniczkó–Ferenc 2014: 29–30, 39, Tóth–Cserniczkó 2014: 87–89).

Mezőgecse nyelvi tájképe

Mezőgecse (ukránul Геча) Beregszásztól 10 km-re fekszik. A 2001-es census szerint a község lakossága 1030 fő volt (Molnár–Molnár 2005: 82), ebből 88,64%-uk vallotta magát magyar anyanyelvűnek (Beregszászi–Csernicskó–Ferenc 2014: 14). A községben egy magyar tannyelvű általános iskola és óvoda működik. A településen református, görög katolikus egyházak is működnek, emellett más kisebb vallások is képviseltetik magukat.

A nyelvi tájkép vizsgálata céljából az anyaggyűjtést több időpontban, 2011 novemberében, 2013 októberében, valamint 2014 márciusában végeztem. Mivel az adatfelvétel három részletben folyt (2011-ben, 2013-ban, illetve 2014-ben), az elemzés arra is lehetőséget teremt, hogy megvizsgáljuk, változott-e a kutatópont nyelvi tájképe a 2012. július 3-án elfogadott új nyelvtörvény hatályba lépését (2012. augusztus 10.) követően.

2. kép. A település lakosainak kiküldött magyar nyelvű felhívás

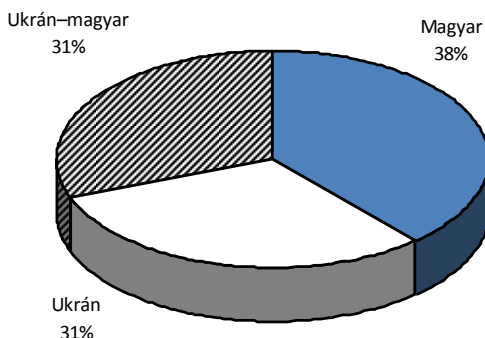

Az anyaggyűjtés második, illetve harmadik időpontjában csak azokról a feliratokról készült fotó, amelyek még korábban nem voltak jelen a nyelvi tájképben. Ezek főleg reklámplakátok, helyi érdekű hirdetmények voltak. A 2011-es adatfelvételhez képest 2013-ra, valamint

2014-re gyakorlatilag nem történt jelentős változás a közterületi feliratok különböző kategóriáinak nyelvi megoszlása terén, emiatt nem tartottam fontosnak külön megadni a 2011-ben készült fotódokumentáció nyelvi megoszlásának adatait. A változás elsősorban a reklámokat, hirdetményeket érintette: az adatgyűjtés második és harmadik időpontjában jóval több ilyen típusú felirat volt kifüggesztve a közterületeken, de csupán a szövegük módosult, a nyelvi eloszlás nem.

Az adatgyűjtés során 114 darab feliratról készült fényképfelvétel. A község utcáin járva egynyelvű és többnyelvű feliratokkal egyaránt találkozhatunk. A településen készült fényképek feliratainak nyelvi megoszlását az 1. ábra mutatja. A terepmunka során legnagyobb arányban a magyar egynyelvű feliratok voltak jelen (38%), míg az ukrán egynyelvű, valamint ukrán–magyar kétnyelvű feliratok megoszlása egyenlő (31–31%). A magyar anyanyelvűek számszerű jelenléte nem tükröződik a nyilvános feliratok nyelvi megoszlásában, hisz 2001-ben a település lakosságának 88,64%-a vallotta magát magyar anyanyelvűnek, ugyanakkor csak a szövegek 69%-ában jelenik meg a magyar nyelv.

1. ábra. A feliratok nyelvi megoszlása, %-ban (Mezőgecse, N=114)

A kutatásunk során gyűjtött fotódokumentáció csoportosításánál egyrészt figyelembe vettünk a felirat megrendelőjét, másrészt a felirat tartalmát. Ennek alapján az alábbi kategóriákat határoztuk meg:

- hivatalos feliratok,
- kereskedelmi feliratok,
- tájékoztatók, hirdetések,

- egyházi feliratok,
- emléktáblák.

Az 1. táblázat megmutatja, hogy a 114 darab felirat hogyan oszlik meg a különböző csoportok között, az egyes kategóriák a minta hány százalékát jelentik, valamint azt, hogy a kategóriákon belül hány darab ukrán, magyar, valamint kétnyelvű szöveg található.

**1. táblázat. A feliratok nyelvi megoszlása a kategóriákon belül
(Mezőgécse)**

	hivatalos	kereskedelmi jellegű	tájékoztatók, hirdetések	egyházi feliratok	emlék- táblák	Összesen	
Magyar	2	2	24	14	2	44	38 %
Ukrán	7	9	19		-	35	31%
Ukrán– magyar	11	2	22	-	-	35	31%
Összesen	20	13	65	14	2	114	100%
	18%	11%	57%	12%	2%		

Az 1. táblázatban látható, az egyházi feliratok, valamint az emléktáblák nyelve kizárólagosan a magyar. A magyar egynyelvű szövegek aránya a hivatalos feliratok kategóriában a legkisebb, ugyanakkor itt jelennek meg legnagyobb arányban a kétnyelvű szövegek. A kereskedelmi jellegű feliratok kategóriájában a legnagyobb az ukrán nyelvű szövegek aránya, a tájékoztatók, hirdetések csoportban az egynyelvű magyar és ukrán, valamint a kétnyelvű feliratok közötti arány viszonylag kiegyenlített.

A hivatalos feliratok kategóriába tartoznak mindazok a névtáblák, melyeket az állam, önkormányzat helyezett ki. Mint például a különböző intézmények névtáblái, a település- és utcanévtáblák, a buszmegállón olvasható felirat. Ebbe a kategóriába soroljuk be az önkormányzat által, a lakosság számára kifüggesztett hirdetéseket, felhívásokat, tájékoztatókat is. Bár nem az államhoz, s közvetlenül nem az önkormányzathoz köthetők, de ebbe a csoportba kerültek be a különböző érdekképviselői szervezetek által kihelyezett helységnév- és üdvözlőtáblák is. A Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (továbbiakban KMKSZ), valamint az Ukrán Demokratikus Szövetség (továbbiakban UMDSZ) által felállított településnév-táblák közös jellemzője, hogy mindkettőn olvasható a település ukrán és magyar megnevezése, ukrán és magyar nyelvű szöveg üdvözlő a

községbe érkezőket, emellett látható a falu címere is. A politikai/kulturális szervek által kihelyezett táblák, mondhatni, tudatják a településekre érkezőkkel, hogy a község KMKSZ vagy UMDSZ szimpatizánsnak számít-e (Cserniczkó 2013: 321–322, Karmacsi 2014: 92).

A Mezőgecsébe érkezők is többféle helységnévtáblán olvashatják a falu magyar és ukrán megnevezését: a hivatalos szervek által kihelyezett kétnyelvű névtábla mellett a helyi önkormányzat által felállítottatott faragott tábla is kétnyelvű. A község határában a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség által kihelyezett név- és üdvözlőtáblán a köszöntés két nyelven, a falu megnevezése az ukrán és magyar nyelv mellett rovásírással is fel van tüntetve.

A kétnyelvű helységnévtáblák mellett kétnyelvű utcanévtáblák is találhatók a településen. A 2014 márciusában készült adatgyűjtés során a 2011. novemberi terepmunkához képest kevesebb utcanévtábla volt kifüggesztve. Ez azzal magyarázható, hogy a kutatás időpontjában az egyik házban, amelyen korábban két utcanévtábla is látható volt, épp külső renoválást végeztek, emellett egy másik utcában korábban egy kapura volt felerősítve a névtábla, melyet időközben lecseréltek, az utcanévtáblát azonban nem helyezték ki újra. Az utcák megnevezését magyar nyelvről ukrán nyelvre értelemszerűen fordítják le, azaz: például a *Tompa utcát* nem transliterálják, hanem szó szerint lefordítják, tehát *бул. Томпа* helyett *бул. Тупа* szerepel a névtáblán az utca ukrán megnevezéseként.

3. kép. A közútfenntartó által kihelyezett névtábla

4. kép. Az önkormányzat által felállítottatott névtábla

5. és 6. kép. A KMKSZ által felállított helységnév- és üdvözlőtábla
A cirill és latin írásmód mellett megjelenik egy harmadik írásrendszer: a
székely rovásírás

7. kép. Ukrán–magyar kétnyelvű utcanévtábla

A település *Hajnal* utcájának kétnyelvű névtábláján ukrán nyelven a *вул. Зоря* olvasható, az ugyanebben az utcában található felcserközpont névtábláján azonban már *вул. Світанку* ukrán fordításban szerepel. *Азоря* és a *світанок* szó ukránul egyaránt hajnal jelentésű, egymás szinonimái.

8. és 9. kép. A Hajnal utca kétféle ukrán fordításban

A 2011-es adatgyűjtés során a helyi általános iskola homlokzatán elég rossz állapotban, de még látható volt a régi, magyar és ukrán nyelvű névtábla az újabb, egynyelvű ukrán névtábla mellett, 2014 márciusára azonban eltűnt, jelenleg az iskola névtáblája csak ukrán nyelvű. A magyar tannyelvű iskola kazánházának bejáratán a „*Belépni tilos!*” szöveg szintén csak ukrán nyelven jelenik meg.

10. kép. Ukrán nyelvű figyelmeztető felirat a magyar tannyelvű általános iskola udvarán

Az óvoda névtáblája, a határmenti övezetet jelző felirat, valamint a könyvtár munkarendje csak ukrán nyelvű. A munkarenden az időpontok kijevi idő⁶ szerint vannak feltüntetve. Mezőgecsében lecserélték a felcserközpont korábbi egynyelvű ukrán névtábláját, egy újabb, de ugyan-csak ukrán nyelvű táblára, bár a nyelvtörvény lehetőséget nyújtott volna a kétnyelvű tábla kihelyezésére is. A felcserközpont a községi tanáccsal egy épületben található, azonban sem névtábla, sem zászló nincs kifüg-gesztve az épületnek abban az oldalában.

11. kép. A felcserközpont ukrán nyelvű névtáblája

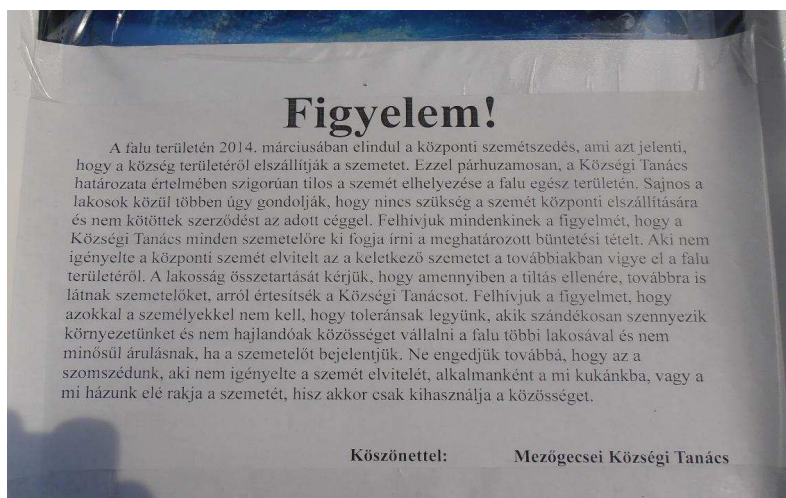

Az önkormányzat a tájékoztatóit, hirdetményeit, felhívásait magyar nyelven teszi közzé. A 2014. márciusi adatgyűjtés során is találtunk erre példát: a községi tanács felhívását a központi szemétszedéssel kapcsolat-ban.

Az óvoda és iskola névtáblájában megjelenik a kék–sárga színhasz-nalat, mely megegyezik az ukrán nemzeti színekkel.

12. kép. A községi tanács felhívása magyar nyelven

⁶ Kárpátalján az időszámítás is „kétnyelvű”. A közép-európai időzónát nevezik helyi időnek, emellett gyakran az időpontokat a hivatalos kijevi időzóna szerint tüntetik fel, ami egy órával későbbi időpontot mutat.

A kereskedelmi feliratokhoz egyrészt a különböző szolgáltató egységekhez köthető kiírásokat, másrészt a különböző termékeket reklámozó plakátokat soroltuk. A szolgáltató egységek felirataihoz tartozik az élelmiszerüzlet, kávézó homlokzatán olvasható megnevezés, az utcán is látható nyitvatartási rend és zárva/nyitva tábla.

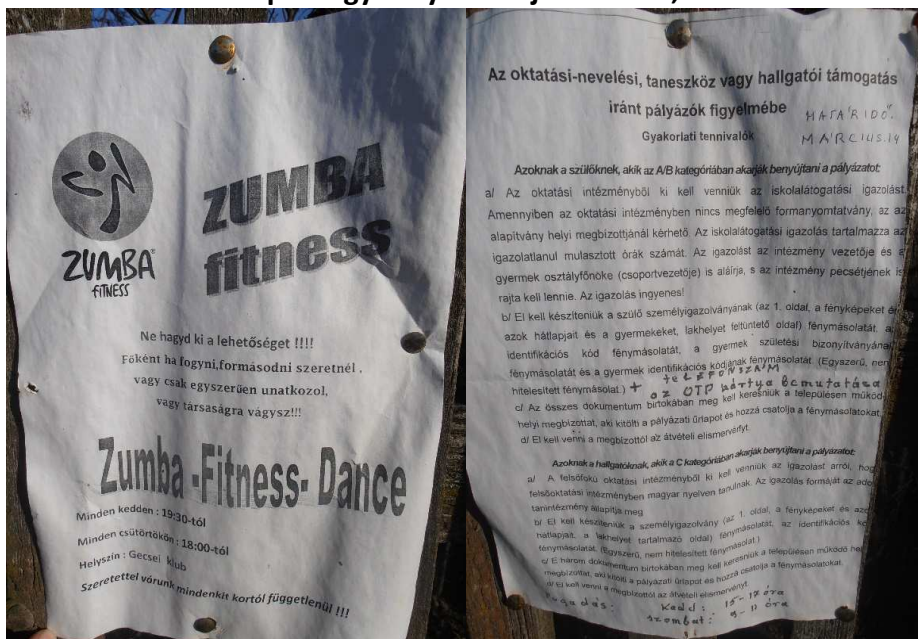
A településen több élelmiszerüzlet, bár található, azonban egyik üzlet homlokzatán sincs semmilyen cégér, felirat. Ukrán, magyar egy nyelvű, valamint ukrán–magyar kétnyelvű *Zárva/Nyitva* tábla egyaránt látható az üzlethelyiségek bejáratában. Ebben a kategóriában a legmagasabb a csak ukrán nyelvű feliratok aránya. Ez az üzletek ablakaiban kihelyezett különböző termékeket reklámozó plakátoknak köszönhető.

A tájékoztatók, hirdetések kategória alatt egyrészt a községhez köthető, s nem az önkormányzat által kihelyezett tájékoztatókat, hirdetésekértjük (pl. a településen tartott rendezvényről, a lakóház ablakába kifüggesztett *eladó* tábla stb.), másrészt ebbe a csoportba soroltuk a más településeken is ugyanúgy jelenlévő különböző szolgáltatásokat, felhívásokat hirdető plakátokat (például munkalehetőség hirdetése, bank reklámplakátja stb.).

A településen készült fotók 56%-a a tájékoztatók, hirdetmények csoportba tartozik. Az ebbe a kategóriába tartozó feliratok nyelvi megoszlása viszonylag a legkiegyenlítettebb, magyar, ukrán, valamint ukrán–magyar kétnyelvű szövegek egyaránt jelen vannak.

A településhez köthető különböző kiírások, hirdetések többnyire csak magyar nyelvűek. Ilyen például a *zumba fitness* lehetőségének hirdetése, vagy a lakosság figyelmének felhívása, az oktatási-nevelési pályázat beadásának lehetőségéről. Mezőgecsében is jelen vannak azok a hirdetések, felhívások, melyek a már bemutatott másik három kutatópont nyelvi tájképében is felfedezhetők. Az egynyelvű ukrán, valamint az ukrán–magyar kétnyelvű szövegeket az ilyen típusú feliratok jelentik ebben a kategóriában.

13. és 14. kép. Magyar nyelvű tájékoztatók, hirdetések

A közéleti nyelvhasználati szinterek közül az egyházi nyelvhasználatnak a kisebbségek életében meghatározó szerepe van, emiatt fontosnak tartottuk, hogy a településeken működő egyházakhoz kapcsolódó különböző feliratokat külön kategóriába soroljuk. Az elmúlt években végzett különböző nyelvhasználati kutatások során az egyházi, vallási élethez kapcsolódó nyelvhasználati szintereken volt legmagasabb a magyar nyelv használatának aránya (lásd pl. Csernicskó szerk. 2003, 2010).

egyik a karácsfalvai líceumot reklámozó plakát, a másik az egyház különböző hirdetményeit közli az olvasóval.

A református gyülekezet hirdetőtábláján több szöveg látható. A hívek többek között tájékozódhatnak a különböző gyülekezeti alkalmak időpontjáról, olvasható az egyházközség rövid története, az ott szolgáló lelkipásztorok névsora, egy vers szövege. A református egyházközség parókiájának homlokzatán egy márványtábla látható, melyen olvasható, hogy az épület 1992-ben épült fel a gyülekezet jóvoltából, emellett a lelkeszi hivatal névtáblája is ki van függesztve.

Az emléktáblák szintén külön csoportba kerültek. Bár a vizsgált kutatóponton kevés ilyen jellegű tábla látható, a feliratok nyelve mégis jól mutatja, hogy a helyi kulturális élet szempontjából mely nyelv tekinthető elsődlegesnek.

Mezőgecsében ebbe a kategóriába két felirat tartozik. Az egyik a község református temetőjében található emlékmű, melyet még 1990-ben, a Gecsei Magyar Kulturális Szövetség állíttatott fel a második világháborúban elesett katonák, valamint a „málenkij robot”⁷ áldozatainak emlékére. A másik ilyen jellegű tábla a nemrég felavatott ún. Trianon-parkban található emléktábla. Az emléktábla formája Csonka-Magyarországot szimbolizálja. A magyar nyelvű szöveg alatt az emléktáblán megjelenik a rovásírás is. Ezzel a latin és cirill betűs írásrendszer mellett egy harmadik ábécé betűi is megjelentek a település nyelvi tájképében.

⁷ A második világháború idején, 1944 novemberében a megszálló szovjet hadsereg háromnapos munkára összegyűjtötte a 18–50 év közötti magyar és német lakosság férfitagjait, majd a Szovjetunió területén található munkatáborokba hurcolták őket. Az elhurcoltak közül sokan életüket veszítették.

**17. kép. A Trianon-park emléktáblája.
A magyar felirat alatt rovásírás látható**

Összefoglalás

Az elemzés rámutat arra, hogy a vizsgált település nyelvi tájképe, a nyilvános térben megjelenő feliratok nyelve nem felel meg az Ukrajnában hatályos nyelvi jogi szabályozásnak. Mivel – amint azt már említettem – az adatfelvétel három részletben folyt (2011-ben, 2013-ban, illetve 2014-ben), az elemzés arra is lehetőséget teremt, hogy megvizsgáljuk, változott-e a két kutatópont nyelvi tájképe a 2012. július 3-án elfogadott új nyelvtörvény hatályba lépését (2012. augusztus 10.) követően. A dolgozatban bemutatott adatokból kiderül, hogy a település nyelvi tájképe nem változott érdemben az új jogszabály életbe lépését követően, annak ellenére sem, hogy erre a törvény lehetőséget kínált volna. Véleményem szerint ennek egyik oka az, hogy számos területen (például a kétnyelvű helységnevtáblák, utcanévtáblák, az intézménynevek két nyelven való feltüntetése, a magyar nyelv szóbeli használata az államnyelv mellett a hivatali ügyintézésben stb.) már az 1989-es nyelvtörvény is lehetőséget teremtett arra, hogy a magyar nyelv megjelenhessen az abszolút magyar többségű települések szimbolikus terében és a helyi önkormányzatokban. A nyelvi tájkép terén bekövetkezett változások elma-

radásának másik oka az lehet, hogy a jogszabály elfogadását követően sem a központi, sem a megyei, sem a járási, sem pedig a helyi költségvetés elfogadásakor nem rendeltek forrásokat a törvény alkalmazásához.

IRODALOM:

- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2003a. A magyar nyelv használatának lehetőségei Kárpátalján de jure és de facto. In: Nádor Orsolya és Szarka László szerk. *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 110–122.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2003b. Die Möglichkeiten des Gebrauchs der ungarischen Sprache in der Karpatoukraine de jure und de facto. In: Hrsg. Ferenc Glatz, *Begegnungen 21.: Die Sprache und die kleinen Nationen Ostmitteleuropas*. Budapest: Europa Institut Budapest, p. 101–117.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Ferenc Viktória 2014. *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
- Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely
- Csernicskó István 2002. A nyelvek helyzetére vonatkozó dokumentumok Ukrajnában. In: Kontra Miklós és Hattyár Helga szerk. *Magyarok és nyelvtörvények*. 11–23. Budapest: Teleki László Alapítvány.
- Csernicskó István 2003. A nyelvek státusára vonatkozó ukrajnai dokumentumok. In: Csernicskó István szerk., *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*, 88–93. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó István 2005. Hungarian in Ukraine. In: Anna Fenyvesi ed. *Hungarian Language Contact Outside Hungary. Studies on Hungarian as a minority language*, 89–131. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Csernicskó István 2010. A nyelvválasztás jogi háttere Kárpátalján. In: Csernicskó István szerk. *Nyelvek, emberek, helyzetek. A magyar ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai közösségben*, 26–56. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István 2012. Új nyelvtörvény Ukrajnában: kérdőjelek sorozata. *Nyelv és Tudomány* 2012. augusztus 7. <http://www.nyest.hu/hirek/uj-nyelvtorveny-ukrajnaban>. [2014. december 5.]
- Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Csernicskó István szerk. 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó István szerk. 2010. *Nyelvek, emberek, helyzetek. A magyar ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai közösségben*. Ungvár: PoliPrint.
- Fedinec Csilla – Csernicskó István 2012. Nyelvtörvény Saga Ukrajnában: a lezáratlan 2012-es fejezet. *Kisebbségkutatás* 21. évf. (2012)/3: 568–588.

- Karmacsi Zoltán 2014. Település- és utcanevek Kárpátalja magyarlakta településein. In: Beregszászi Anikó és Hires-László Kornélia szerk. *A meszelt falakon túl. Születésnap kiadvány a Kótyuk István tiszteletére*, 87–98. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Magyar Tanszéki Csoport, Hodinka Antal Intézet.
- Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: KMPSZ Tankönyv- és Taneszköztanácsa
- Moser, Michael 2013. *Language Policy and the Discourse on Languages in Ukraine under President Viktor Yanukovich (25 February 2010–28 October 2012)*. Ididem.
- Orosz Ildikó – Csernicskó István 1999. *The Hungarians in Transcarpathia*. Budapest: Tinta Publishers.
- Tóth Mihály – Csernicskó István 2013. *Научно-практический комментарий Закона Украины об основах государственной языковой политики (с приложениями)*. Киев: ВОО Правозащитное общественное движение «Русскоязычная Украина».
- Tóth Mihály – Csernicskó István 2014. Tudományos-gyakorlati kommentár Ukrajnának az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvényéhez. Ungvár – Budapest: Intermix Kiadó.